

S

SA, del ll. SANUS 'sà', 'assenyat, sensat, que no ha perdut el seny'. □ I^a doc: orígens (Jaume I, Lull, Desclot).

«Un dia, mentre que Nós estàvem aquí envià-nos a dir don Alf. de Molina que no era ben sà, e Nós anam-lo veer, e al tornar que Nós feyem del Espital de Burgos ---», Jaume I (*Cròn*, § 496, Ag. 484), «Gltonia és pecat qui consuma *sanitat* e qui trop despèn --- No sies glot e seràs sà ---», Lull (*Mil Proverbis*, § 424, p. 468) De la variant fono-sintàctica *san de* --- cita el *DAG* un ex. en el seu Recull d'Eximplis

Se n'usen perífrasis de sentit intensiu o emfàtic, com *sà e saul*, *sà i segur*, i des d'antic es troba sovint *sà i alegre*, que no expressa res d'humor ni de joia sinó, d'acord amb el sentit del ll. *alacer*, és simplement una reduplicació del sentit, amb valor intensificador: «Nós avem estats tots yorns *sans i alegras*», Reixac (*Questa*, 4.27); o bé subratlla el matís d'incòlume, tal com *sà e salvo*: «una balena, ab la bocha uberta, e engolí s a Johanàs --- e gità l fora, *sans e alegre*» (amb *s* de nòmin, altre signe d'arcaisme), StVicentF (*Quar*, 62.64); matís també ben representat en l'altre adjectiu en el fr. ant. *baltegre*, i l'oc. ant. *alegre* «dispos» (*PDPF*); en bastants parlars gascons, com l'aranès, *alègre* té fins ara, per si sol, el sentit de 'sà'.

«AFFECTIONS --- estar sà: bene valere; *sanitat*: sanitas, valetudo; *tenr sanitat*: habere sanitatem; perdre la *sanitat* --- cobrar la *sanitat*: redire ad sanitatem; lo qui no té salut ---», OPou (*ThPu*, 298). Locució molt valenciana: «al sà i al pla: a la pata la llana (llanamente, sin afectacions)», Lamarca (*Dicc Val*)

Trobo atensible i justificada la proposta que ha fet Moll, d'escriure *sà* amb accent diacrític. no sols crec que val la pena de satisfer el que els balears consideren una reivindicació justificada per llur ús regional de l'article *sa* (cosa que potser els discuteixin allegant que aquest article no s'admet en la llengua literària i té un to de llenguatge plebeu i folklòric) sinó que aquesta distinció, tot essent fàcil i còmodament practicable, pot també llevar alguna ambigüitat possible amb elements homònims dins la llengua general (amb

sa possessiu etc.). No vacillo en el meu perquè s'adopti.

DERIV: *Sanitat* [*Hom*]: «clamem mercé --- a N. Sr. --- que Él nos faza venir, en nostra memòria e nostra *sanitat*, a vera penitència ---» (4v13); *en sanitat* loc. moderna dita de l'estat de les persones «en *sanitat* mos tornem veure» salutació mall. quan se separen dues persones; Alex. Galí, parlant d'un seu personatge (l'amiga del Baró de Maldà) diu *nat en sanitat* en el sentit de 'normal, que no pateix d'anormalitat congènita': «la Tuies Sitjana que hi ha dins de cada filla de la terra *nada en sanitat*» (notes a la seva ed del *Coll B V* del baró, p. 50). Sinònims. *sanea* val (Escrig 1851), *sanitud* eiv.

Santós [1647]: «s lloch o saludable cosa, vid *sa*», *DTO* Mot vivíssim, propi del català i fonament arrelat; fraseologia usual en el *DAG*; recordem de Verdguer. «--- ¿On trobaré tos *sanitosos* climes, / ton cel daurat?, / mes ay, més ay, ¿on trobaré tes cimes, bell Montserrat?» (*L'Emigrant*, v. 13); quasi sense paral·lel en les altres llengües romàniques (res de semblant ni tan sols en oc ant ni prov. mod, it, cast ni port).

No obstant és versemblant que sigui una creació antiga que pertanyés a una zona crepuscular entre el ll. vg i la llengua culta, car reapareix entre els llatïnismes de l'albanès: *šandóš* 'sà' («gesund») i el verb derivat *šandós* 'jo sano, faig tornar sà' («mache gesund»), Gustav Meyer, *Albansche Grammatik*, 100 (si bé atribuïnt-li com a ètmon *SANITATOSUS, però Meyer no tenia notícia del mot cat.), i si no m'enganyo *SANITŌSUS* fóra també admissible per a l'albanès i perfecte des del punt de vista del ll vg i tardà el tipus de *dignitosus* (Petroni, Aldhelm, Gloss. Labbaei), *vanitosus (> romànic comú), *miquitosus (> cat. *neguitós*, d'on *neguit*), *solitosus (> gall-port. *saudoso*, cast. regional *soledoso*) Altrament ni M-Lubke (primera redacció del *REW*) ni Wartburg (*FEW*) ni *Alcm* no s'han adonat de res d'això

Però no sóc el primer de publicar l'existència de *SANITOSUS*, car fou Puşcariu (*Rumanisches Etym Wb*, § 1510),¹ que tot ignorant el català, n'assenyala la supervivència en el roms. *šānātos*, *-toasā* «gesund», mot